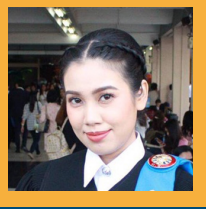

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจว่าด้วยโลกาภิวัตน์ กับความเหลื่อมล้ำในอดีต

เพชรณา เพ็ชรย่อย
นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561 ที่ผ่านมา ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (Center of Research on Inequality and Social Policy: CRISP) จัดงานสัมมนาในหัวข้อ “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจว่าด้วยโลกาภิวัตน์กับความเหลื่อมล้ำในอดีต” (Globalization and Inequality: A Case of Early Modern Siam) โดย ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา
ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำ
และนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศ.ดร.อารยะ เริ่มต้นโดยกล่าวถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจโลก การส่งต่อของเหตุการณ์ และผลกระทบในอดีต ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โลกาภิวัตน์ มีนัยยะต่อความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่แล้วในประเทศขนาดเล็กร้อยๆ โดยอ้างอิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจในสองยุคสมัยที่ไทยเผชิญกับโลกาภิวัตน์ ได้แก่ (1) ช่วงศตวรรษที่ 17 ในสมัยอยุธยา และ (2) ช่วงศตวรรษที่ 19 ในสมัยรัชกาลที่ 4 ผ่านโจทย์คำถามที่ว่า ทำไมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอันเกิดจากโลกาภิวัตน์ (Globalization) และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (New Technology) จึงทำให้ประเทศขนาดเล็กแต่ละประเทศถูกคุกคามจากประเทศมหาอำนาจแตกต่างกัน?

ประเทศมหาอำนาจกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ในศตวรรษที่ 17 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลให้โครงสร้างเชิงสถาบันมีความเป็นปึกแผ่น ความก้าวหน้าทางอาวุธในช่วงเวลาดังกล่าวทำให้มีการรวมกันเป็นอาณาจักรใหญ่ และเกิดอาณาจักรใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นในเอเชีย หนึ่งในอาณาจักรเหล่านี้คือ อาณาจักรอยุธยา ซึ่งทำการค้าขายแบบผูกขาด โดยผู้นำประเทศเป็นผู้ควบคุมผลประโยชน์ทางการค้า และจัดสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ยศศักดิ์ การควบคุมแรงงาน และการค้าระหว่างประเทศ ให้แก่ผู้สนับสนุนตนเองตามสถานะทางสังคม โดยผลประโยชน์เหล่านี้ผูกติดกับระบบชนชั้นทางสังคมตามลำดับบนลงล่าง ดังนี้ เจ้า ขุนนาง ไพร่ และทาส

โครงสร้างเชิงสถาบันของอยุธยา ทำให้ประเทศมหาอำนาจที่ควบคุมเส้นทางการค้าในขณะนั้น คือ ฮอลันดา (ชาวดัตช์) ในนามบริษัท VOC (Dutch East India Company) สามารถแสวงหาผลประโยชน์จากระบบการค้าที่เป็นอยู่ของอยุธยาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงไม่มีความต้องการที่จะควบคุมสยามอย่างเบ็ดเสร็จ หากเพียงต้องการทำให้แน่ใจว่าระบบที่เป็นอยู่จะมีประโยชน์กับตน

การค้าระหว่างประเทศของอาณาจักรอยุธยารุ่งเรืองที่สุด ในรัชสมัยของพระนารายณ์มหาราช (ค.ศ. 1629-1688) จากสามเหลี่ยมการค้า (Triangle Trade

Network) ในสามประเทศ คือ ญี่ปุ่น อินเดีย และสยาม ซึ่งบริษัท VOC ทำประโยชน์จากการค้าของประเทศอื่นได้โดยไม่ต้องนำทรัพยากรประเทศตัวเองมาเกี่ยวข้อง สามเหลี่ยมการค้านี้เป็นไปเพื่อสนับสนุนฐานอำนาจทางเศรษฐกิจสำคัญของชาวดัตช์ที่ปัตตาเวีย (อินโดนีเซียในปัจจุบัน) ซึ่งถูกบริษัท VOC ครอบครองอย่างเบ็ดเสร็จ แตกต่างไปจากท่าที่ที่ VOC มีต่อสยาม

แผนที่กรุงศรีอยุธยา ปี พ.ศ.2206

หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า บริษัท VOC ไม่ประสงค์ที่จะครอบครองสยามคือเหตุการณ์ในช่วงปี ค.ศ. 1663 เมื่อสยามพยายามเป็นผู้ส่งออกสินค้าไปยังญี่ปุ่นด้วยตนเอง บริษัท VOC จึงตอบโต้การกระทำดังกล่าวโดยนำกองทัพเรือมาข่มขู่ที่ปากอ่าว ต่อมา เมื่อสภาพการณ์กลับมาเป็นดังเดิม บริษัท VOC ก็มีได้มีท่าทีที่จะยึดครองอย่างเบ็ดเสร็จ เนื่องจากผลประโยชน์ไม่มากพอ และอาจบริหารงานไม่ได้ดีเท่ากับระบบเดิมที่เป็นอยู่ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงในสามเหลี่ยมการค้าของบริษัท VOC ในช่วงเวลาถัดมา (ค.ศ. 1767-1800) ยังช่วยยืนยันสมมติฐานข้างต้นด้วย กล่าวคือ หลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของสยาม การค้าของบริษัท VOC ก็เปลี่ยนการจับกลุ่มเป็นสามเหลี่ยมการค้าเสียใหม่ อันประกอบไปด้วย ญี่ปุ่น อินเดีย และชวา แต่ไม่มีสยามอยู่อีกต่อไปเนื่องจากหมดผลประโยชน์ทางการค้าแล้ว ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจข้างต้นนำมาสู่ข้อสรุปเบื้องต้นข้อแรกว่า ประเทศมหาอำนาจจะครอบครองประเทศขนาดเล็กหรือไม่ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ

นอกจากนี้ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้นจากการค้าระหว่างประเทศควรส่งผลให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปได้อย่างขึ้นและลดความขัดแย้งในการแย่งชิงผลประโยชน์ลง แต่ปรากฏว่า ในปลายรัชสมัยพระนารายณ์ (ช่วง ค.ศ. 1688) ความขัดแย้งระหว่างสองขั้วอำนาจคือ ฝ่ายข้าราชการ นำโดยออกพระเพทราชา กับที่ปรึกษาาระดับสูงของพระนารายณ์ นำโดยคอนสแตนติน ฟอลคอน กลับสูงขึ้น ซึ่งขัดกับความเข้าใจพื้นฐานที่ว่า หากมีความสมดุลทางอำนาจมากขึ้นจะไม่ก่อให้เกิดการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจ

ในขณะนั้น อำนาจในการจัดสรรทรัพยากรมีความคลุมเครือ ไม่อยู่ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชัดเจน ดอกลิ้มให้ความขัดแย้งปะทุขึ้นมา ทั้งนี้ในสภาวะเดิมในช่วงก่อนหน้านั้นผลประโยชน์เป็นเรื่องแน่นอนจึงทำให้แต่ละฝ่ายต่างยอมรับข้อเสนองานจากการจัดสรรอำนาจ ในทางตรงกันข้าม ในช่วงปลายรัชสมัยไม่มีพันธมิตรใด ๆ ที่จะรับประกันผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย เนื่องจากโครงสร้างในสังคมอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา สถานการณ์เช่นนี้จึงนำมาสู่การตัดสินใจต่อสู้แย่งชิงอำนาจของแต่ละฝ่ายในช่วงก่อนการสิ้นรัชสมัย เนื่องจากผลประโยชน์ที่จะได้รับและโอกาสชนะจากการรบในช่วงเวลาดังกล่าวมีมากกว่าการรบในช่วงเวลาที่อำนาจอยู่ในมือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างชัดเจน

ความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลให้ผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจหลังรัชสมัย พระนารายณ์ชะงักไปจนถึงจุดหนึ่ง ถึงแม้ว่าสยามจะยังคงรักษาระบบโครงสร้าง ชนชั้นทางสังคมแบบเดิมไว้ได้ แต่อีกสองร้อยปีต่อมาก็พบกับการเปลี่ยนแปลง และ เนื่องจากช่วงเวลาที่ผ่านมาไม่ได้มีการปรับตัวเท่าที่ควร การเปลี่ยนแปลงจึงยิ่งทวี ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเชิงสถาบันหลักของสยาม อย่างไรก็ตาม หากความ เดือดโตนทางเศรษฐกิจดำเนินต่อไปอย่างถาวรอาจเร่งให้ความเหลื่อมล้ำจากโครงสร้าง ทางสังคมที่เป็นอยู่ให้สูงขึ้น

ขณะที่ในศตวรรษที่ 19 โลกาภิวัตน์กลับส่งผลในทางลบต่อความเหลื่อมล้ำ อย่างมีนัยยะสำคัญ โดยในระยะแรกนั้น โลกาภิวัตน์ส่งผลผ่านการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างสถาบันหลักคือระบบการควบคุมแรงงาน ทำให้ชาวไร่ชาวนาสามารถ แสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการส่งออกได้ อย่างไรก็ตาม ในระยะถัดมานั้น ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกลับขึ้นอยู่กับการควบคุมที่ดินและปัจจัยการผลิต ซึ่งนำ มาสู่ข้อสรุปว่า ท้ายที่สุดแล้ว ประเทศขนาดเล็กและการกระจุกตัวของความเหลื่อมล้ำ ไม่สามารถดำรงได้ตลอดไปเมื่อประสบกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของ ตลาดโลก

ศ.ดร.อารยะ กล่าวสรุปทิ้งท้ายว่า บทเรียนทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจข้าง ต้นแสดงให้เห็นนัยยะของโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มีต่อความ เหลื่อมล้ำ ปัญหาความเหลื่อมล้ำจะขึ้นอยู่กับการถือครองความรู้ และทรัพยากร มนุษย์ที่มีความรู้ หากมีการกระจายอย่างเท่าเทียมก็จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำได้ นอกจากนี้ เทคโนโลยียังมีข้อดีที่แตกต่างจากที่ดินหรือทุน คือ เทคโนโลยีนั้นสามารถ แพร่กระจาย (spillover) และเป็นสินค้าสาธารณะ ในแง่นี้ เทคโนโลยีจะช่วยลด ความเหลื่อมล้ำได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความต้องการในการควบคุมเทคโนโลยีของ กลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็ยังคงมีอยู่ เพราะฉะนั้นจึงขึ้นอยู่กับว่า แรงขับ สองแรงนี้ทางใดจะชนะ ซึ่งจะมีนัยยะสำคัญต่อความเหลื่อมล้ำในอนาคตต่อไป

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีกับโครงสร้างเชิงสถาบันในประเทศขนาดเล็ก

ในศตวรรษที่ 19 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีผลักดันให้สยามล้มเลิก ระบบบังคับเกณฑ์แรงงาน ผลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้ประสิทธิภาพในการ ผลิตสูงขึ้น ประเทศมหาอำนาจสามารถผลิตสินค้าได้ในต้นทุนต่ำลง ส่งผลให้ราคา สินค้าอุตสาหกรรมในโลกลดลง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ราคาสินค้าอุตสาหกรรมลดลง มากเกินไป ประเทศมหาอำนาจจึงจำเป็นต้องทำให้ประเทศขนาดเล็กใช้ประโยชน์ จากสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้น โดยการสนับสนุนให้เกิดการค้าเสรี รูปแบบการผลิต ของสยามจึงเปลี่ยนไปเพื่อการส่งออก ส่งผลกระทบต่อระบบบังคับเกณฑ์แรงงานที่ค่อย ๆ ปรับตัวอยู่แล้ว มีอันต้องล้มเลิกไป

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ค.ศ. 1782-1855) ระบบการค้าบังคับผูกขาด ที่ชนชั้นปกครอง โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่สืบเนื่องจากรัชสมัยพระ นารายณ์ ไม่ได้ทำให้เกิดการเติบโตอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การส่งออกข้าวเพื่อฟูก และข้อห้ามในการส่งออกข้าวเนื่องจากภาวะสงครามหมดไป ทำให้ระบบโครงสร้าง เชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการเกณฑ์แรงงานเริ่มปรับตัว โดยเปลี่ยนวิธีการผลิตให้เป็น ไปในรูปแบบการแบ่งปันผลผลิตกันมากขึ้น (output sharing) ทำให้แรงงานทำงาน ได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากตัวเองได้ประโยชน์จากการผลิต ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจในช่วงเวลานี้นำมาสู่ข้อสรุปเบื้องต้นข้อที่สองว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างเชิงสถาบันในประเทศขนาดเล็ก

โลกาภิวัตน์กับความเหลื่อมล้ำ

ในช่วงศตวรรษที่ 17 โลกาภิวัตน์ไม่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำ เนื่องจากการส่งต่อเทคโนโลยีและท่าทีของประเทศมหาอำนาจ ไม่ได้มีนัยยะสำคัญ

ผู้สนใจชมวิดีโอของงานสัมมนาย้อนหลัง สามารถรับชมได้ที่ <https://youtu.be/5Z-tYcz700> หรือแสกน QR code

ในราชการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน ใบนุญาตที่ 2/2521 ไปรษณีย์หน้าพระลาน

เหตุขัดข้องนำจ่ายผู้รับไม่ได้

กรุณาส่ง

- 1. จ่าหน้าซองไม่ชัดเจน
- 2. ไม่มีเลขที่บ้านตามจ่าหน้า
- 3. ไม่ยอมรับ
- 4. ไม่มีผู้รับตามจ่าหน้า
- 5. ไม่มารับตามกำหนด
- 6. เลิกกิจการ
- 7. ย้าย ไม่ทราบที่อยู่ใหม่
- 8. อื่น ๆ

ลงชื่อ.....